

μου ἢ τοῦ δεικνύοντος αὐτὴν λαοῦ· ἐνῷ ὁσάκις ἐρμηνεύομέν τι περὶ τῶν Γνώσεων, τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν λαμβάνομεν ὑπ' ὅψιν ἀφηρημένα τινὰ ἐξαγόμενα ἀνθρωπίνων ἰδεῶν ἢ πράξεων. Οὐ μόνον δὲ ἡ συνήθης ἔννοια τῆς Προόδου εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀόριστος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐσφαλμένη. Συμπεριλαμβάνει αὕτη οὐχὶ τόσον τὴν πραγματικότητα τῆς προόδου, ὅσον τὰς συνεπειὰς αὐτῆς, οὐχὶ τόσον τὴν οὐσίαν ὅσον τὴν σκιάν. Ἡ πρόοδος τῆς ἀναπτυσσομένης νοημοσύνης ἡ ὁρωμένη κατὰ τὸν ἐξελιγμὸν τοῦ νηπίου ὅπως ἀνδρωθῇ, ἢ τοῦ βαρβάρου ὅπως πολιτισθῇ, θεωρεῖται κοινῶς συνισταμένη ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν ἐγνωσμένων ἀληθειῶν καὶ τῶν παραδεδεγμένων νόμων, ἐνῷ ἡ πραγματικὴ πρόοδος συνίσταται ἐξ ἐκείνων τῶν ἐσωτερικῶν τροποποιήσεων, ὧν ἡ ἐπαυξηθεῖσα γνῶσις ἐστὶν ἡ ἐκφρασις. Ἡ κοινωνικὴ πρόοδος συνίσταται κατὰ τινὰς εἰς τὴν παραγωγὴν πλειοτέρων καὶ μᾶλλον ποικίλων ἐμπορευμάτων ἀναγκαιῶν ὅπως προφθάνωσι τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν αὐξάνουσαν ὁσημέραι ἀσφάλειαν τῶν ἀτόμων καὶ τῆς περιουσίας, καὶ τὴν πλειοτέραν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας, ἐνῷ, ὀρθῶς εἰπεῖν, ἡ κοινωνικὴ πρόοδος συνίσταται ἐξ ἐκείνων τῶν μεταβολῶν τῆς σκευασίας τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, αἵτινες ἐπὶ νεγκον τὰς συνεπειὰς αὐτάς. Ἡ παραδεδεγμένη ἔννοια τῆς λέξεως ἔστι τελειολογικὴ, τὰ δὲ φαινόμενα λογίζονται μόνον ἐφ' ὅσον ταῦτα συντείνουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν, μόνον δὲ ἐκεῖνα θεωροῦνται ὡς συντελοῦντα πρόοδον ὅσα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τείνουσι πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἐνὸς ἐκάστου εὐημερίας. Ἀλλ' ὅπως ἐννοήσωμεν ἀκριβῶς τί ἐστὶ Πρόοδος, ὁφείλομεν ἐξετάσαι ὁποῖα ἡ φύσις τῶν μεταβολῶν ὅσαι ἀνεξαρτήτως τῶν ἡμετέρων συμφερόντων συμβαίνουσιν. Παύοντες λ. χ., τοῦ θεωρεῖν τὰς διαδοχικὰς τροποποιήσεις τῆς γεωλογίας ὅσαι διεδραματίσθησαν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Γῆς, τροποποιήσεις καταστησάσας αὐτὴν κατάλληλον πρὸς κατοικίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τὴν ἔποψιν μόνον γεωλογικῆς προόδου, ὁφείλομεν ὅσον ἔνεστι προσδιορῖσαι τὸν κοινὸν χαρακτῆρα τῶν τοιού-